

Posudek diplomové práce
Barbary Hrubovské
na téma:

“Eucharistická modlitba a jej znovuzavedenie v súčasných reformovaných cirkvách”

Východiskem práce je již několik desetiletí trvající debata o eucharistické modlitbě (dále jen EM) v evangelických církvích. Diplomandka, která je osobně zakotvena v Reformované křesťanské církvi na Slovensku, byla k tématu inspirována mj. situací právě své domovské církve, která EM ve svých formulářích dosud neužívá, a setkáním s přístupy reformovaných církví v zahraničí, které užívání EM před kratší či delší dobou zavedly.

Cílem práce, který autorka nastiňuje v úvodu, je „preskúmať, v čom spočíva liturgický a teologický prínos eucharistickej modlitby pre eucharistickú liturgiu reformovaných cirkví” (s. 8). K tomu má posloužit mj. komparace dvou reformovaných liturgií večere Páně, z nichž jedna eucharistickou modlitbu obsahuje, druhá nikoli. Autorka chce zjistit, zda je ona druhá ve svých teologických motivech nějak ochuzená či nikoli. Celkově chce přispět “k lepšímu pochopeniu významu eucharistickej modlitby” (s. 9). Za důležitou pokládá diskuzi o EM, i když s jejím zavedením některé církve váhají.

Práce, která je psána slovensky, má přehlednou strukturu. Sestává z úvodu, šesti částí, závěru, seznamu tabulek a seznamu literatury. Celkem čítá 86 stran včetně seznamu literatury.

V první části autorka otvírá téma liturgie VP a otázku její obnovy v současném protestantismu (s. 10-14). S pomocí *Agendy ČCE* a dalších zdrojů (Filipi: *Pozvání k oslavě*), představuje kritiku liturgické podoby VP v současných evangelických církvích, která poukázala na její „velkopáteční ráz“, a poukazuje na teologické motivy, které by v liturgii VP neměly chybět (motiv naděje, společenství/jednoty, oběti chval, vděčnosti za Boží stvoření).

Druhá, poměrně obsáhlá část je věnována EM ve staré církvi, což autorka právem pojímá jako východisko pro pochopení smyslu EM v současné liturgii (s. 15-33). Po vymezení termínu „eucharistická modlitba“ se zabývá se kořeny EM v židovských modlitbách žehnání (*berakah*), aby pak nastínila užívání EM mezi prvními křesťany („v Pavlově době“), v Didaché, u Justina a Hippolyta Římského (zde předkládá i vlastní překlad této modlitby z latiny do slovenštiny). V závěru této části se autorka pokouší o vymezení hlavních prvků EM na základě Hippolytova textu, posléze však činí překrok až do současnosti a uvádí i další prvky, které jsou součástí dnešních EM.

Ve třetí části diplomandka pojednává o podobě EM v Římském kánonu, do něhož záhy našly cestu další prvky, zejména přímluvy a formule přinášení oběti, a o podobě EM po 2. vatikánském koncilu (s. 34-38).

Čtvrtá část se věnuje EM u reformátorů; konkrétně si autorka zvolila čtyři postavy reformační teologie: Luthera, Kalvína, Zwingliho a Lukáše Pražského, jejichž eucharistické pořádky rozebírá (s. 39-47). Pro její další postup je důležitý zejména Kalvín, u něhož na jedné straně konstatuje vypuštění klasické EM, na druhou stranu pozoruje prvky anamneze v podobě vyznání víry a epikleze v modlitbě za hodné přijímání (s. 43).

V páté, nejobsáhlejší části se diplomandka dostává k tématu EM v současných reformovaných církvích (s. 48-70). Nejprve se věnuje vymezení pojmu „reformované církve“ a stručně charakterizuje Světový svaz reformovaných církví (WARC), poté zasazuje téma

znovuzavádění EM do evangelických bohoslužebných pořádků do kontextu ekumenického úsilí o sblížení církví (s. 50). Autorka si zvolila dva příklady konkrétních liturgií VP, na kterých chce ilustrovat odlišné přístupy k EM. Nejprve podrobně představuje pořádek VP Reformované církve v USA, která je v oblasti liturgie velmi otevřená a flexibilní. Autorka zde fakticky porovnává tři oficiální verze reformované liturgie z let 1906, 1968 a 1987 a zjišťuje, že EM, resp. „modlitbu k přijímání“ zahrnuje již pořádek z r. 1968, což hodnotí jako progresivní krok s velkou pravděpodobností ovlivněný i reformním děním na straně katolické (s. 55). Také si všímá postupného vývoje modlitby k přijímání směrem ke klasické podobě EM mezi lety 1968 až 1987 (např. začlenění úvodního dialogu, aklamace Tajemství víry etc.). Připojuje vlastní překlad této modlitby k přijímání.

Druhou srovnávanou liturgií je liturgie Reformované křesťanské církve na Slovensku. Autorka nejprve stručně načrtává historii a současný stav této církve včetně její organizace, poté se zmiňuje o neúspěšném pokusu o zavedení EM do liturgie VP v době biskupa Gézy Erdélyie (1996-2008) (informace získala na základě osobní komunikace s pamětníkem; je otázkou, zda by nebylo možné dohledat příslušné prameny také v archivu RKC). Navzdory obtížím s dohledáním příslušného liturgického pořádku se diplomandce nakonec podařilo zjistit, že jak maďarské tak slovenské sbory RKC užívají tzv. Ravaszovu Agendu z r. 1927 v maďarském originálu a slovenském překladu, který však nemá žádnou oficiální verzi, nýbrž koluje v různě upravovaných překladech od faráře k faráři (s. 64n). Autorka předkládá rozbor liturgie k VP z této agendy, zjišťuje velkou spřízněnost s formuláři Kalvínovými a předkládá tezi, že tento liturgický pořádek „vykazuje /.../ všechny prvky obsiahnuté v eucharistickej modlitbe, aj keď samotnú EM neobsahuje“ (s. 68): totiž anamnezi v rámci vyznání vin a vyznání víry, známky epikleze v modlitbě díky, která nějakým způsobem vždy hovoří o působení Ducha svatého, doxologii s aklamací amen (s. 68-69). Autorka předkládá také ukázky maďarské liturgie k VP ve slovenském překladu z různých zdrojů (zdroje vždy pečlivě uvádí). Škoda, že neuvádí také ukázku modliteb nad chlebem a nad kalichem, o nichž se zmiňuje na s. 66 (bod g v načrtnuté struktuře); zde by bylo zajímavé sledovat, zda obsahují prvky díkyvzdání a epikleze.

V poslední, šesté části se autorka věnuje reflexi přínosu EM v rámci reformované liturgie VP. Reflektuje skutečnost, že ony klíčové prvky EM, anamnestické díkyvzdání a epikleze, které nachází v určité podobě také v liturgickém pořádku RKC, zde nejsou „rovnako silno akcentované a tedy aj rovnako silno prežívané“ (s. 71). Nadto si všímá, že zařazení vyznání vin, varování před nehodným přijímáním a exhortace do liturgie VP oslabuje moment oslavy a radosti. Proto reflektuje jiné možnosti umístění vyznání vin v rámci bohoslužby, které je zařazují do bohoslužby slova (např. Agenda ČCE: po kázání; liturgický pořádek RCA: před kázáním), i umístění a podobu exhortace a varování před nehodným přijímáním (s. 73-74). Ačkoli řada církví varování z 1K 11,27 v liturgii VP již neužívá, jelikož nejsou již součástí Ježíšových slov, ale slovem apoštola do konkrétní situace v Korintu, autorka zmiňuje také pokus o pozitivní uchopení těchto slov jako výrazu povzbuzení a úcty (Donald Macleod). Je však otázkou, nakolik je tento pokus vnímat napomenutí z 1K 11,27 jako povzbuzení skutečně převoditelný do praxe; dosavadní zkušenosti hovoří spíše o tom, že právě toto napomenutí se stalo pro mnohé věřící zdrojem hlubokých pochybností o právu přistupovat k VP. Jinak se tomu má s exhortací, kterou je ovšem třeba od citace 1K 11,27 odlišovat; zde si lze představit exhortaci pojatou jako povzbuzení. - V neposlední řadě autorka poukazuje na přínos EM díky jejímu trojičnímu zaměření (s. 75).

V závěru autorka shrnuje výtěžky své práce. Dochází k závěru, že EM má vzhledem k svému historickému rozměru a teologickému významu velký potenciál pro obnovu eucharistické liturgie evangelických církví, neboť umožňuje zaujmout postoj vděčnosti a prosby o Ducha svatého.

K práci mám několik věcných připomínek: Na s. 21 je poněkud zavádějící, když autorka označuje rozhovor mezi Vzkříšeným a učedníky jdoucími do Emauz za příklad anamneze před VP a vyvozuje odtud, že liturgie VP u raných křesťanů měla vždy „nepochybně“ tuto složku (s. 21). Anamnestická povaha oné rozmluvy je nesporná, ale z hlediska žánru bychom ji mohli přirovnat spíše ke zvěstování než k modlitbě; logičtější by pak byl závěr, že slovo (verbální zvěstování) a lámání chleba je od počátku v úzké souvislosti.

Na s. 34 se autorka zmiňuje o Římském kánonu, že se „stal jedinou eucharistickou modlitbou středověké církvi“, což je nepřesné tvrzení; k ustavení Římského kánonu za závazné znění pro všechny oblasti Západní církve nemající liturgie starší více než 200 let došlo až na Tridentském koncilu, (1545-1563), tedy nikoli ve středověku, nýbrž až v novověku.

Na s. 64 autorka užívá pro označení neexistujícího liturgického pořádku pro slovenské sbory výraz „Agenda“ s velkým „A“; nejedná-li se o označení názvu konkrétní existující knihy, mělo by být „a“.

Je třeba ocenit, že autorka pracuje s cizojazyčnými prameny a českou i zahraniční odbornou literaturou. Je schopná samostatně analyzovat liturgické prameny, provádět jejich komparaci a vyvozovat odtud závěry. Její úsudky jsou logické, argumentace se jeví jako plauzibilní. Jednotlivé části práce působí vyváženým dojmem. Po jazykové stránce práce nejvíce výraznější nedostatky (občas opomenutá interpunkce).

Celkově hodnotím práci jako zdařilou, splnila veškeré náležitosti kladené na diplomovou práci. Nadto by mohla posloužit slovenským sborům RKC pro rozšíření povědomí o směřování liturgie VP v zahraničních reformovaných církvích i jako podnět k obnovení debaty o EM.

Vzhledem k výše uvedeným drobným nedostatkům navrhuji hodnocení písmenem B.

V Praze, 30.8.2019

Doc. Tabita Landová, Ph.D.

Otázka k obhajobě:

- 1) Má-li diplomandka k dispozici slovenský překlad Ravaszovy liturgie, jakou povahu v ní mají modlitby nad chlebem a nad kalichem, o nichž se zmiňuje na s. 66? Obsahují prvky díkůvzdání a epikleze?
- 2) Jak diplomandka vidí budoucnost liturgie VP v RKC na Slovensku? Existují náznaky nové debaty o její podobě? Seznamují se faráři RKC s liturgickými formuláři zahraničních reformovaných církví?